

EEA: Motýle alebo ekonomický rozvoj – Európa môže mať oboje!

Európska environmentálna agentúra

Európska environmentálna agentúra (EEA, www.eea.europa.eu/sk) predstavila v Európskom parlamente v Bruseli svoju štvrtú prierezovú správu Životné prostredie Európy – stav a perspektíva 2010 (SOER 2010) – súbor hodnotení súčasného stavu životného prostredia v Európe, príčin jeho zmien a nášho konania v tejto oblasti, vydávanú v päťročných intervaloch. EEA je jednou z pätnástich špecializovaných agentúr EÚ, ktorá bola zriadená v roku 1990 so sídlom v Kodani. Analyzuje stav a trendy v oblasti životného prostredia a svoje služby poskytuje najmä Európskej komisii, Európskemu parlamentu a Európskej rade, členským krajinám EEA, ale aj laickej i odbornej verejnosti. Jej cieľom je podpora trvalo udržateľného rozvoja a dosiahnutie významného a merateľného zlepšenia životného prostredia Európy prostredníctvom poskytovania spoľahlivých a nezávislých informácií o životnom prostredí. Slovenská republika je oficiálnym členom EEA od roku 2001, kedy vstúpila do platnosti Zmluva medzi Európskym spoločenstvom a Slovenskou republikou o účasti SR v EEA a v Európskej informačnej a monitorovacej sieti (EIONET). Priamym partnerom EEA a zároveň jej Národným ohniskovým bodom za SR sa stala Slovenská agentúra životného prostredia. O činnosti EEA a konkrétnych zisteniach hovoríme s výkonnou riaditeľkou EEA Jacquelin McGladeovou.

Európska environmentálna agentúra je inštitúciou Európskej únie. Môžete opísať jej poslanie a hlavné úlohy?

EEA má za cieľ podporiť trvalo udržateľný rozvoj a pomôcť dosiahnuť podstatné a merateľné zlepšenie životného prostredia v Európe zabezpečovaním a rozširovaním informovanosti verejných činiteľov a širokej verejnosti o stave a výhlade životného prostredia. Naším základným cieľom je vypracovávanie európskych, paneurópskych a regionálnych integrovaných údajov a súborov ukazovateľov o životnom prostredí, hodnotení a tematických analýz, s cieľom poskytnúť základ pre správne politické rozhodnutia v oblasti životného prostredia.

EEA má viac členských krajín ako EÚ. Ako spolupracujete s členmi EEA?

Partnerská sieť EEA sa skladá z 32 členských krajín a 7 spolupracujúcich krajín západného Balkánu. Celkovo Eionet zahŕňa viac než 350 národných inštitúcií a viac ako 1 000 odborníkov v celej Európe. EEA zodpovedá za rozvoj tejto siete a koordináciu jej činnosti, a to vo vzťahu k podpore zhromažďovania a usporiadania údajov z jednotlivých krajín, zaručenia ich kvality, a získavania spoľahlivých a nezávislých informácií, ktoré sa používajú na posúdenie stavu životného prostredia v Európe. Zatiaľ poslednou novou členskou krajinou EEA sa stalo v roku 2006 Švajčiarsko.

Oficiálne uvedenie SOER 2010 sa v Európskom parlamente zúčastnili: výkonná riaditeľka EEA Jacquelin McGladeová, predseda Európskeho parlamentu Jerzy Buzek, komisár pre životné prostredie Janez Potočnik a flámska ministerka životného prostredia, prírodných zdrojov a kultúry Joke Schauvliegeová

Nedávno ste zverejnili štvrtú správu Životné prostredie Európy: stav a perspektíva 2010. Môžete upresniť o aký druh správy ide?

SOER je vlajkovou loďou agentúry spomedzi všetkých správ a uverejňujeme ju každých päť rokov. Poskytuje aktuálne informácie o súčasnom stave životného prostredia Európy (vrátane informácie o stave životného prostredia Slovenskej republiky), jeho pravdepodobný stav v budúcnosti, čo sa robí a čo je potrebné urobiť pre jeho zlepšenie, ako globálny vývoj môže ovplyvniť budúce trendy a oveľa viac. Presnejšie povedané, SOER 2010 je takpovediac „dáždnikom“, ktorý zahŕňa štyri kľúčové hodnotenia: súbor 13 celoeurópskych hodnotení podľa jednotlivých kľúčových environmentálnych tém, explora-

tívne hodnotenie globálnych megatrendov relevantných pre európske životné prostredie, súbor hodnotení životného prostredia v 38 európskych krajinách a syntézu integrovaného hodnotenia na základe uvedených hodnotení a ďalších aktivít EEA. SOER 2010 je určená predovšetkým tvorcom politik v Európe i mimo nej, ktorí sa podieľajú na príprave a implementácii legislatívy, ktorá by mala podporiť zlepšenie životného prostredia Európy. Informácie tiež pomáhajú európskym občanom lepšie porozumieť problémom a zvýšiť ich povedomie a záujem o zlepšovanie životného prostredia v Európe.

SOER 2010 podáva ucelený obraz životného prostredia Európy. Ak by ste mohli zvýrazniť iba jedno hlavné posolstvo, ktoré by to bolo?

Spotrebujeme viac prírodných zdrojov, než je ekologicky únosné. Podkopávame prírodný kapitál, ktorý je nevyhnutný pre naše zdravie, náš blahobyt a našu prosperitu. Tento kapitál poskytuje služby, ktoré podporujú naše ekonomiky a vytvára podmienky

pre život sám: čistí vodu, opelňuje plodiny, rozkladá odpad a reguluje klímu, aby sme spomenuli aspoň niektoré. SOER 2010 ukazuje, že dlhodobý dopyt po prírodných zdrojoch, ktoré sú nevyhnutné pre život, obliekanie, poskytovanie

příbytkov a dopravu ľudí, sa zrýchľuje kvôli globálnym tlakom. Náš prírodný kapitál je tiež predmetom nových potrieb ako sú chemikálie založené na rastlinách alebo biomasa nahrádzajúca fosilné palivá. Sumárne vzaté – všetky nároky na náš prírodný kapitál poukazujú na vzrastajúce hrozby, ktoré by mohli zasiahnuť európske hospodárstvo a sociálnu súdržnosť.

Zmena klímy je realitou. Ako na ňu reaguje Európa?

Znížili sme emisie skleníkových plynov a sme na dobrej ceste k splneniu našich medzinárodných záväzkov v rámci Kjótskeho protokolu. Očakáva sa, že EÚ sa podarí dosiahnuť stanovený cieľ zníženia emisií o 20 % do roku 2020 pod podmienkou, že sa uskutoční implementácia súčasných právnych predpisov. Taktiež rozširujeme kapacity využívania obnoviteľných zdrojov energie a sme na ceste k dosiahnutiu nášho cieľa pre rok 2020 – získať 20 % konečnej spotreby energie z obnoviteľných zdrojov.

Najpodstatnejšie však je, že medzinárodné úsilie o zníženie emisií skleníkových plynov zďaleka nestačí na udržanie priemerného zvýšenia svetových teplôt pod 2 °C. Dôležitosť tohto faktu je nespochybniteľná, pretože zvýšenie o viac ako 2 stupne znamená exponenciálne eskalovanie neistoty a rizík s ohľadom na charakter a rozsah zmien životného prostredia a schopnosti ľudstva sa prispôbiť.

EÚ nedosiahla svoj cieľ pre rok 2010, týkajúci sa zastavenia straty biodiverzity. Môžete vysvetliť prečo ju strácame?

Za posledných niekoľko sto rokov následkom ľudskej činnosti vymrelo tisícnásobne viac druhov, oproti celej predošlej histórii Zeme. Naviac existujú dôkazy, že stav mnohých ekosystémov čoskoro dosiahne, alebo už dosiahol bod, z ktorého niet návratu.

Foto: EEA

Medzi hlavné príčiny úbytku biodiverzity patria zmeny prírodných biotopov. Dôvody sú väčšinou spojené s intenzívnou poľnohospodárskou výrobou a opustením pôdy, fragmentáciou v dôsledku výstavby a rozvoja dopravnej infraštruktúry, nadmerným využívaním lesov, oceánov, riek, jazier a pôdy, inváziou cudzích druhov, znečisťovaním, a – čoraz viac – so zmenou klímy. Aby bola akákoľvek politika účinná v udržaní a obnovovaní biodiverzity v Európe, je nevyhnutné čeliť týmto hrozbám.

Znečistenie negatívne ovplyvňuje naše zdravie a kvalitu života. Robíme v tomto smere pokroky?

Znečistenie vody a ovzdušia v Európe sa v posledných desaťročiach znížilo vďaka opatreniam. Dosiahli sme pozoruhodný úspech pri znižovaní hladiny oxidu siričitého (SO_2) a oxidu uhoľnatého (CO) v okolitom ovzduší, rovnako ako značného zníženia emisií oxidov dusíka (NO_x). Koncentrácia olova sa tiež podstatne znížila so zavedením bezolovnatého benzínu.

Kvalita ovzdušia a vody je ale stále nedostatočná a negatívny vplyv na zdravie je stále aktuálny. Príliš veľa obyvateľov miest je vystavených nadmernému znečisteniu. Vystavovanie sa časticiam (PM) a ozónu (O_3) je pôvodcom mnohých zdravotných problémov súvisiacich s akútnymi aj chronickými dýchacími a kardiovaskulárnymi problémami, poruchami vývoja pľúc u detí a zníženou hmotnosťou pri pôrode, čo má vplyv na obmedzenú dĺžku života. Tieto fakty zdôrazňujú obrovskú potrebu programov prevencie znečistenia vo veľkom meradle.

Môžu byť naše environmentálne problémy chápané v izolácii od zvyšku sveta?

Nie, problémy životného prostredia Európy sú zložité a nemožno ich chápať izolovane. Napríklad zvyšujúca sa teplota vedie k zvýšenému riziku dosiahnutia „bodu zvratu“, ktorý by mohol vyvolať niekoľko zmien vo veľkom meradle, napríklad zrýchlené topenie grónskeho ľadového príkrovu, následného vzostupu hladiny mora. Nedávna globálna finančná a následne hospodárska kríza alebo chaos v leteckej doprave spôsobený erupciami sopky na Islande sú taktiež príkladmi, ako náhle poruchy v jednej oblasti môžu mať vplyv na celý súbor systémov. Zmeny sú často spôsobované aktérmi na globálnej úrovni. Ich vplyv na životné prostredie Európy vzrastá a mnoho z nich je mimo kontroly Európy. Napríklad svetová populácia by podľa prognóz mala v roku 2050 presiahnuť deväť miliárd a očakáva sa pozdviženie čoraz väčšieho počtu ľudí z chudoby, a teda zvyšujúca sa úroveň spotreby. Tieto trendy majú obrovské dôsledky na globálny dopyt po zdrojoch. Rastie urbanizácia a s ňou spotreba. Svet očakáva, že hospodársky rast bude pokračovať. Rozvíjajúce sa ekonomiky budú mať väčšie slovo na svetovej scéne. Zrýchľujúce sa technologické zmeny budú tiež zohrávať kľúčovú úlohu v týchto „pretekoch do neznáma“. Tieto trendy prinášajú nové príležitosti, ale bezpochyby aj nové riziká.

Prináša SOER 2010 nejaké varovania?

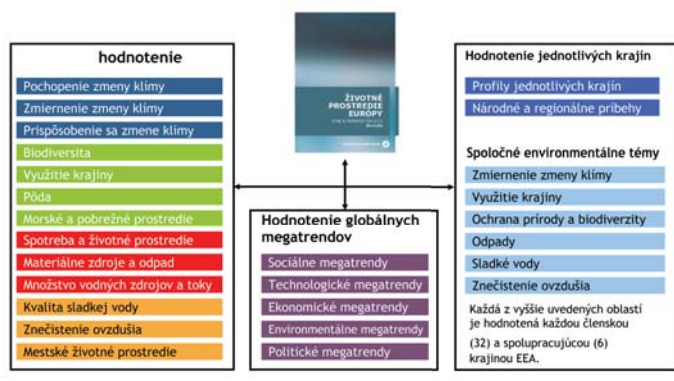
SOER 2010 jasne vyjadruje, že nečinnosť by mala vážne následky. Svetové zásoby prírodných zdrojov klesajú. V nadchádzajúcich rokoch rastúci dopyt a klesajúca ponuka posilnia globálnu súťaž o zdroje. V konečnom dôsledku to ďalej zvýši tlak na ekosystémy na celom svete, a tým preverí ich schopnosť poskytovať udržateľnú produkciu potravín, energie a vody. Aj keď SOER 2010 nevyjadruje priamo žiadne varovanie o hroziacom environmentálnom kolapse, poukazuje však jasne na to, že ľudstvo presiahlo niektoré limity. Negatívne trendy v životnom prostredí môžu nakoniec viesť k dramatickým a nezvratným zmenám niektorých ekosystémov s dôležitým vplyvom na zdroje, ktoré zatiaľ považujeme za samozrejmosť.

Foto: Komunikačný odbor MŽP SR

Kľúčovú správu Európskej environmentálnej agentúry SOER 2010 upriamujúcu našu pozornosť na stav a súčasné problémy životného prostredia a jeho pravdepodobný vývoj v budúcnosti predstavili zástupcovia EEA Milan Chrenko a Thomas Henrichs na pôde MŽP SR a na workshope v SAŽP v Bratislave vo februári 2011. Publikácia **Životné prostredie Európy – Stav a perspektíva 2010: Zhrnutie** je prístupná v tlačenej aj elektronickej podobe v 29 jazykoch členských krajín EEA. Slovenská verzia je prístupná na webovej adrese: <http://www.eea.europa.eu/soer/synthesis/translations/zivotne-prostredie-europy-2013-stav>

Štruktúra SOER 2010

Môžete načrtnúť niektoré potrebné aktivity, ktoré by nám pomohli zachovať kvalitu nášho životného prostredia?

Spolu so zvyškom sveta Európa musí premeniť svoje hospodárstvo na skutočnú zelenú ekonomiku. Akým spôsobom môžeme niečo také dosiahnuť? V ideálnom prípade by spotreba nášho prírodného kapitálu mala pridelenú peňažnú hodnotu v trhových cenách, napríklad pomocou environmentálnych daní. To si vyžaduje zásadnú zmenu v našom myslení, ale existujú už nástroje a politiky, ktoré by tento prechod mali urýchliť. Dobrou správou je, ako potvrdzuje SOER 2010, že správne navrhnuté environmentálne

stratégie vedú k jednoznačnému zlepšeniu životného prostredia Európy. Úplná realizácia týchto stratégií je preto aj naďalej absolútne prvoradá pre zachovanie nášho prírodného kapitálu.

Je nevyhnutné dosiahnuť aj väčšiu rovnováhu medzi potrebou zachovania prírodného kapitálu a jeho využitia v ekonomickom rozvoji našich hospodárstiev. Zvyšovanie efektívnosti vo využívaní zdrojov je kľúčovou integrovanou odpoveďou na túto výzvu. Je potrebné si priznať, že úroveň našej spotreby je v súčasnej dobe neudržateľná, a teda je nevyhnutné zvýšiť efektívnosť zdrojov, s ktorými narábame. Je povzbudzujúce, že toto je oblasť, v ktorej sa záujmy životného prostredia a komerčného sektora stretávajú: prosperita podnikov je založená na ich schopnosti získať maximálnu hodnotu zo zdrojov efektívnym spôsobom. Rovnako zachovanie kvality životného prostredia a ľudský blahobyt závisia na našej schopnosti využívať efektívnejšie zdroje, ktoré sú obmedzené.

Mali by sme posilniť naše chápanie životného prostredia. Zapojenie rôznych skupín do budovania vedomostnej základne a do tvorby legislatívy pre životné prostredie je tiež nevyhnutné. Toto všetko je súčasťou zásadného prechodu na nízkouhlíkové hospodárstvo skutočne zelenej ekonomiky Európy.

Zdroj: Európska environmentálna agentúra, www.eea.europa.eu

Zelené tipy

Nezabúdajte vypínať svetlá!

Ak zhasnete päť svetiel na chodbe a v jednotlivých miestnostiach domu (keď ich nepotrebuje), môžete ušetriť až 60 eur ročne. Zabránite tak uvoľneniu približne 400 kg CO_2 ročne. (<http://www.eea.europa.eu/sk/green-tips>)